

Uspešna gnezditev sloke (*Scolopax rusticola*) v Sloveniji

Peter Grošelj

Sloka na gnezdju. Foto Tadej Lab.

Bilo je 28. marca leta 2014, ko me je poklical Tone Jerina iz Sežane. Dan prej, 27. marca, sta skupaj s Tadejem Lahom na sprehodu po gozdu splašila na tleh prikrito ptico. Pravzaprav jo je splašil pes, ki sta ga sprehajala. Ptica temnorjave barve in golo-bje velikosti je poletela pred psom ter potem kot ranjena stekla po tleh. Na mestu, od koder je ptica zletela, sta našla gnezdo s štirimi jajci. Jajca so bila hruškaste oblike, posuta s številnimi temnimi lisami. Po njunem mnenju je bila ptica verjetno sloka (*Scolopax rusticola* Linnaeus, 1758). Oba imenovana sta lovca in sta jo poznala pod imenom šnef. Po opisu sodeč sta imela prav, saj je bilo najdeno prav gnezdo sloke. Se pa pomembnosti najdbe takrat nista zavedala.

Ker v naslednjih dneh nisem imel časa, da bi si gnezdo ogledal, sem pa želel, da bi bila gnezditev dokumentirana, sem predlagal, da to čim prej opravi Tone. Po mojih navodilih sta si skupaj s Tadejem Lahom gnezdo ogledala še enkrat. Gnezdo je fotografiral kolega Tadej. Ko pa se je približeval gnezdju, je ptica tam kar vztrajala, zato ni fotografiral le jajc, pač pa tudi valečo sloko. Jajca sta s kljunastim merilom tudi izmerila.

Po nemških podatkih o raziskovanju gnezditve modre taščice mi je znano, da so ptičja gnezda na tleh ali v nizki podrasti, ob večkratnem obiskovanju človeka, skoraj vedno izropana. Zato sem prosil Toneta, naj gnezda ne obiskuje več. Kune in lisice namreč radi hodijo po človeških poteh, ko en-

Gnezdo z jajci. Foto Tadej Lab.

krat pridobijo pozitivne izkušnje iz takega sledenja. Dogovorili smo se, da bomo skupaj obiskali gnezdo potem, ko bi se ptice verjetno že izvalile in jih z našim obiskom ne bi več motili. Tako smo v nedeljo, 13. aprila, obiskali gnezdo. Bili smo prijetno presenečeni, saj je bil rezultat gnezditve nedvomno uspešen. Gnezdo je bilo nepoškodovano, v njem pa lupine štirih slokinih jajc. Po tem, kako so bile lupine odprte, je gotovo, da so »piščančki« pred kratkim sami odprli jajca ter odkorakali v svet.

Mladiči se izvalijo skoraj hkrati in po nekaj urah, ko se mladiči posušijo, jih samica odpelje stran od gnezda. V prvem dnevu deset do trideset metrov stran, v naslednjih 24 urah pa že sto do stopetdeset metrov daleč. Sloka namreč ne hrani mladičev v gnezdu. Pomaga jim pri iskanju hrane – to so majhne žuželke, pajki, deževniki, polžki in drugi nevretenčarji. Ob hladnem vremenu, dežju in ob počitku jih pokrije s svojim perjem.

Mladiči so dejavni podnevi, predvsem pa v jutranjem in večernem mraku. Mladiči odrastejo že v dobrih treh tednih, po dobrih desetih dneh pa lahko že prvič poletijo. Samice so spolno zrele že naslednje leto, samci pa potrebujejo še eno leto več.

Zelo zanimivo je mesto uspešne gnezditve sloke. Mnogi izkušeni ornitologi bi jo verjetno iskali marsikje v Sloveniji, predvsem v vlažnih senčnih gozdovih, morda po nižinah, morda v sredogorju. V teh krajih je namreč doslej veljala za pričakovano gnezdilko. Prav gotovo je ne bi iskali v okolici Sežane. In gnezdo je bilo prav tam, kjer ga ne bi pričakovali. Najdeno je bilo blizu kraja Žirje, nekaj kilometrov vzhodno od Sežane na nadmorski višini 394 metrov.

Vegetacija, kjer je bilo gnezdo, je značilna zaraščena kraška gmajna z rahlim nagibom proti jugozahodu. Gmajna je v fazi poznega zaraščanja. V progresivni fazi so mali jesen (*Fraxinus ornus*), rešeljika (*Prunus mahaleb*)

Gnezdo z lupinami. Foto Peter Grošelj.

ter črni gaber (*Ostrya carpinifolia*), brin (*Juniperus communis*), žajbelj (*Salvia officinalis*) ... Zelnatih rastlin in druge podraščajo skoraj ni bilo. Nadržalo drevje predstavljajo posamezni črni bori (*Pinus nigra*), ki pa kažejo s svojim presvetljenimi krošnjami zelo slabo življenjsko moč. Tla so kamnita, odcedna, z zelo plitvim slojem humusa, debelim tri do šest centimetrov in pokritim s plastjo listja, pomešano z borovimi iglicami. Po tleh so stari storži črnega bora. Kakšnih trideset metrov od gnezda vodi slepa kolovozna pot. Ob robu poti rastejo posamezni grmi rumenega dreva (*Cornus mas*) in čistilne kozje češnje (*Rhamnus catharticus*).

Da bi ovrednotili pomembnost najdbe slokine gnezditve, je treba poiskati starejše podatke o gnezditvi sloke v Sloveniji. Daleč največ podatkov najdemo v starejših letnikih revije *Lovec*. Večino teh podatkov je strnil Miha Adamič (1976) v *Proteusu* v članku z naslovom *Gnezditve velikega kljunača* (*Scolo-*

pax rusticola) v Sloveniji, da ali ne?

Ne gre dvomiti v verodostojnost teh podatkov ter dobronamernost piscev. Način pisanja je značilen za tisto obdobje in predstavlja nekakšno lovsko leposlovje, ki je poljudno in za razliko od mnogih suhoparnih ornitoloških besedil, kot jih pisci pišejo danes, lepo berljivo. Ob pozornem branju pa se pokaže kar nekaj vsebinskih vrzeli. Z malo izjemami pisci prispevkov niso bili očividci dogodkov in opazovanj slok (takrat velikih kljunačev), pač pa so podatke povzeli po pričevanju in izpovedih drugih lovcev. Od dogodka do objave je trajalo dolgo obdobje, v enem primeru enajst let, v drugem celo sedemindvajset. Pri nekaterih zapisih časovne oddaljenosti ni mogoče ugotoviti, ker manjka datum opazovanja oziroma najdbe. Iz okvirnih podatkov pa je do objave trajalo tudi desetletje in več. Z današnjim poznavanjem gnezditvene biologije sloke so tudi pomanjkljivo ali pa sploh niso

Gnezditveni življenjski prostor sloke – zaraščena gmajna na sežanskem krasu. Foto Peter Grošelj.

opisani »mladiči v gnezdu«, saj kebčki že po nekaj urah zapustijo kraj izvalitve. Tudi kasnejša opazovanja, očitno že samostojnih mladičev, niso natančneje opisana. Posebej bi bilo pomembno vedeti, kako je opazovalec ugotovil, da je videl mlado sloko. Prvoletne ptice se po perju namreč ne ločijo od odraslih ptic. Kaj pa, če je šlo za zamenjavo za podobno, vendar manjšo kozico (*Gallinago gallinago*)? Pri poletnih opazovanjih je težko razmejiti čas, do kdaj lahko opazujemo morebitne gnezditke in kdaj se pojavijo prvi prišleki s severa. Poletna opazovanja, tudi zgodnja, nam še ne povedo, kakšen je njihov gnezditveni status. Samo teritorialno obnašanje in svatovsko oglašanje ne pomenita nujno tudi gnezditve, saj gre lahko za nespargene osebkke. Od starejših podatkov bi bila najbližje mesto sedaj najdenemu gnezdu pri Sežani iz Dobrave pri Kopru, kjer so »kljunača« opazovali »preko poletja« (Fran Rojina, 1928). V *Atlasu Slovenije* sem na-

šel kraj Dobrava tik ob morju med Izolo in Piranom. Samo ugibamo lahko, ali je bil v *Lovcu* mišljen prav ta kraj. Opozoriti je treba, da so ti kraji po prvi svetovni vojni pripadali Kraljevini Italiji in je rapalska meja že več let potekala daleč stran, to je pri Planini in Postojni. Pisec ne omenja, kako je sploh prišel do teh podatkov in ali je bilo opazovanje »preko poletja« sploh gnezditveno sumljivo.

Za primerjavo, kako redki so podatki o najdbah gnezdečih slok v naših sosednjih državah, pogledjmo nekaj podatkov.

Na Hrvaškem je sloka slabo poznana gnezditka. Iz razpoložljive literature je razvidno, da obstajajo domneve o gnezditvi v nižinskih hrastovih gozdovih panonske Hrvaške. Gnezditveno sumljivih naj bi bilo do petdeset pojočih oziroma teritorialnih samcev, gnezdo pa ni bilo nikoli najdeno. Domneva se tudi gnezditvena prisotnost v iglastih in mešanih gozdovih goratega dela Hrvaške

... V Italiji je sloka neredna gnezdilka na severu države do nadmorske višine 1.900 metrov. Gnezdi od prve polovice marca, večinoma sredi marca, pa do konca junija. V Avstriji je sloka redka gnezdilka na zelo različnih nadmorskih višinah, od 320 do 1.500 metrov. Nekoliko pogostejša naj bi bila na skrajnem zahodu države. V nam bližnji avstrijski Koroški je populacija ocenjena na manj kot deset gnezdečih parov.

V novejši ornitološki periodiki v Sloveniji je bilo največ podatkov navedenih v reviji *Acrocephalus*. Večinoma gre za nakužna srečanja s sloko. Zabeležena je bila tudi pri januarskih zimskih štetjih vodnih ptic. Neposrednih namigov s konkretnimi podatki o možnih gnezditvah pa ni najti. Še najbolj izstopa članek Daret Šereta (1989) z naslovom *Sloka*, ki je bil napisan na podlagi opazovanj na Ljubljanskem barju 3., 16., 28. in 29. junija leta 1988. Prispevek avtor zaključuje s trditvijo, da je to območje, kjer (sloka) skoraj zagotovo gnezdi, ne navaja pa konkretnjših podatkov. Prikriti dvom pa izraža v naslednjem stavku ob koncu prispevka, ko pravi: »Te izkušnje bom kasneje tudi drugod s pridom uporabil.« Še en prispevek vzbuja posebno pozornost: v njem Al Vrezec (2002) poroča o opazovanjih sloke v pogorju Krma. Opazovanje v večernem času 29. marca leta 1997 pa ni bilo prepoznavno kot gnezditveno sumljivo, pač pa naj bi šlo za spomladansko selitev.

Glede na dokaj pogoste podatke o domnevni ali verjetni gnezditvi sloke iz prve polovice prejšnjega stoletja lahko izpeljemo še dva zaključka. Verjetno je bila takrat sloka številčnejša. Pomembno merilo bi bilo število takrat uplenjenih slok, prav tako bi bili zelo pomembni informaciji dovoljeni čas in način lova sloke. Če se je ta zavlekel v pomladne mesece, je bilo bližnjih srečanj med človekom in sloko bistveno več kot danes. *Zakon o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter o upravljanju lovišč* (Ur. l. SRS, 25/76) še uvršča velikega kljunača (sloko) med lovne vrste med 1. avgustom in 15. januarjem. To je

veljalo do uveljavitve *Uredbe o zavarovanju ogroženih živalskih vrst* (Ur. l. RS št. 57/93) od 14. oktobra leta 1993. Ta je zavarovala nekatere živalske vrste, ki so prej veljale za lovne: velikega kljunača, kozico, grivarja, ruševca, gozdnega jereba ...

Kot sem že v uvodu omenil, je Tone Jerina s kolegom Tadejem Lahom jajca iz najdenege legla tudi izmeril: dve jajci sta bili veliki 41,5 x 33 milimetrov, drugi dve pa 42,5 x 33 milimetrov. Za primerjavo, Pazzuconi navaja za Italijo povprečne mere 43,5 x 32,9 milimetrov, za Belgijo 43,6 x 33,3 milimetrov, za Evropo pa navaja Makatsch 43,3 x 33,8 milimetrov. Ko smo skupaj, oba najditelja, moj znanec Andrej Tomažin in avtor tega članka, 13. aprila leta 2014 s posebnim zadovoljstvom ugotavljali nesporno uspešno gnezditve sloke, mi je bilo za trenutek žal, da nisem celega poteka gnezdenja posnel tudi s kamero. Ko pa sem dobro premislil, je bilo bolj prav, da je sloka v miru opravila svoje gnezditveno poslanstvo. Če bi moralo priti do neuspeha pri gnezdenju, bi si vedno očital, da s snemanjem nisem ravnal prav.

O najdbi gnezda sloke sem pripovedoval Robertu Crnkoviću, strokovnjaku za gnezditveno biologijo ptic in oologu, ki mi je povedal dve zanimivosti. Slišal jih je od kolegov, angleških ornitologov. Na Otoku je sloka še dokaj pogosta gnezdilka. Ko je nekoč kmet na robu gozda kopal jarek, je za nekaj časa prekinil delo ter se čez čas tja vrnil. Izpod nakopane zemlje je, že delno zasuta, zletela sloka, na tem mestu pa je našel gnezdo z jajci. Pred tem je vztrajno ležala na gnezdu, vedoč, da je človek ne vidi. Ko pa se je znova približal, je napačno ocenila, da je bila medtem opažena. Tako so Angleži razvili način, kako najti njeno gnezdo. Opazovalec pregleda domnevno gnezdišče tako, da v smeri možne gnezditve napravi približno petnajst korakov, se ustavi ter s tega stojišča natančno pregleda ves teren okoli sebe. Napravi naslednjih petnajst korakov, se ustavi ter z novega stojišča pozorno pregle-

da tla v celotni okolici. Postopek počasi in umirjeno ponavlja dalje, včasih cik-cak, po lastni presoji, kje bi bilo gnezdo sloke. Ko pa bo opazovalec napravil nekaj naslednjih korakov, bo sloka zletela z gnezda, seveda, če tam gnezdi. S pozornim pregledovanjem z enega stojišča bo človek prišel v očesni stik z valečo, skrito sloko, čeprav je v resnici ni zagledal. Valeča ptica se vse do zadnjega zanaša na svojo izredno prikritost in se ne umakne. Če pa meni, da je bila odkrita, čeprav morda to sploh ni res, bo gnezdo zapustila in se tako izdala.

Da je nastal ta prispevek, se moram še zlasti zahvaliti Tonetu Jerini iz Sežane, ki me je na gnezditve sloke pravočasno opozoril. Če pride taka izjemna novica do pravih ušes in pravih oči, je dragoceni podatek mogoče zapisati, dokumentirati in ohraniti. Sicer lahko zbledi v meglici časa, tako kot skrivnostna gnezdeča sloka izgine v temnih sencah bližnjega gozda. Zahvaljujem se tudi Robertu Crnkoviću, ki mi je pojasnil mnoge gnezditvene posebnosti sloke. Še prav posebej se zahvaljujem biologu Janezu Gregoriju za strokovni pregled, vsebinske in strokovne pripombe ter usmeritve, ki so pomembno pomagale pri nastanku članka o gnezditvi sloke pri nas.

Pripis: Ko sem že zaključil s pisanjem o gnezditvi sloke v Sloveniji, sem bil opozorjen na novico, objavljeno na spletu, o prvi ugotovljeni gnezditvi na Hrvaškem. Gre za prav presenetljivo ujemanje s prej opisanim gnezdenjem v Sloveniji. Lovec Pino Peteh iz Zminja v hrvaški Istri je v lovišču Zec 25. marca leta 2014 našel sloko, valečo na štirih jajcih. Kot rečeno, gre za prvo hrvaško znano in dokumentirano uspešno gnezditve. Kot v našem primeru v Sloveniji so bile kasneje najdene lupine jajc, ki so nesporno kazale na uspešno izvalitev mladih. Po izjavi ravnateljice Zavoda za ornitologijo Hrvaške akademije znanosti in umetnosti (HAZU) dr. Jelene Kralj podatkov o gnezditvi sloke doslej skoraj ni bilo.

Literatura:

- Adamič, M., 1976: *Gnezditve velikega kljunača (Scolopax rusticola) v Sloveniji, da ali ne?* Proteus, 38 (7): 262–264.
- Atlas Slovenije, 1992: *Ljubljana: Mladinska knjiga in Geodetski zavod Slovenije*.
- Blair, M., Hagermeter, W., 1997: *The Atlas of European Breeding Birds*. London: EBCC.
- Dvorak, M., in sod., 1993: *Atlas der Brutvögel Österreichs*. Wien.
- Dieter, F., 1994: *Das Blaukehlchen*. Berlin: Aula Verlag.
- Feldner, J., in sod., 2006: *Avifauna Kärntners – Die Brutvögel*. Klagenfurt.
- Gregori, J., Krečič, I., 1975: *Naši ptici*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Geister, I., 1995: *Ornitološki atlas Slovenije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Pazzuconi, A., 1997: *Uovi e nidi degli ucelli D'Italia*. Bologna: Calderini.
- Radović, D., in sod., 2003: *Crvena knjiga ugroženih ptica Hrvatske*. Zagreb: Ministarstvo zaštita okoliša RH.
- Rojina, F., 1928: *O kljunačih*. Lovce. 162.
- Sovinc, A., 1994: *Zimski ornitološki atlas*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
- Message, S., Taylor, D., 2005: *Shorebirds of North America, Europe and Asia: A Guide to Field Identification*. Princeton: Princeton University Press.
- Šere, D., 1989: *Sloka. Acrocephalus*, 39–40: 22–23.
- Šetinc, F., 1995: *Po sledovih slovenskega lovca*. Ljubljana: Lovska zveza Slovenije.
- Tome, D., Sovinc, A., Trontelj, P., 2005: *Ptice Ljubljanskega barja*. DOPPS – Bird Life Slovenija. Monografija DOPPS št. 3. Ljubljana: Društvo za opazovanje ptic.
- Tome, D., in sod., 2013: *Ptice Ljubljane in okolice*. Ljubljana: Mestna občina Ljubljana.
- <http://www.lovac.info/lov-divljac-brvatska/zivotinje-priroda/gnijezdenje-sljuke-bene-u-istri.html>.
- Vrezec, A., 2002: *Sloka Scolopax rusticola = Woodcock. Acrocephalus*, 23 (110/111): 53–54.